

УДК 373.31

Методичні вимоги до комп'ютерної програми для диференційованого навчання молодших школярів аудіювання англійського мовлення

Лариса Городнича

Сьогодні кожний урок у школі, на якому використовується комп'ютерний засіб навчання (КЗН), оцінюється позитивно вже у силу факту його наявності, незалежно від реальних результатів навчання учнів. Тому ми вважаємо за необхідне уточнити можливості покращення диференційованого навчання учнів початкової школи аудіювання англійського мовлення з використанням комп'ютера, забезпечивши вибір адекватної методики використання КЗН для досягнення позитивного результату.

Для створення методики диференційованого навчання аудіювання важливо визначити ті психологічні та дидактичні аспекти, які в найбільшій мірі можуть виявити оптимальне місце персонального комп'ютера як ефективного засобу у навчально-виховному процесі.

У наш час існує низка праць і публікацій, в яких аналізується поняття диференціації (В.М.Володько, Є.С.Полат, І.М.Осмоловська, Є.С.Спіцин та ін.), а також способи організації диференційованого навчання з урахуванням його особливостей (М.Ю.Бухаркіна, І.Е.Унт, І.С.Якиманська та ін.). Питання організації диференційованого навчання на уроках у загальноосвітніх закладах (О.Г.Братанич, Л.Н.Добридин, Ю.В.Паришев, П.І.Сікорський), початковій школі (М.О.Алфьорова, О.В.Кузьміна, С.П.Логачевська, А.Б.Сат, А.Л.Сиротюк), а також проблема диференційованого навчання іншомовного читання молодших школярів (О.В.Чеснокова) висвітлювалися у наукових дослідженнях багатьох педагогів.

Паралельно з цим питанням в науково-методичній літературі розглядається проблема впровадження персональних комп'ютерів у навчальний процес: психологічні передумови використання комп'ютерних технологій обґрунтовані у працях В.П. Безпалька, І.М.Горелова, Є.І.Машбиця, К.В.Вільямс; методичний ракурс проблеми висвітлено Р.Вільямсом, Б.С.Гершунським,

Й.Я.Ривкіндом; Н.С.Полька дослідила фізіолого-гігієнічні вимоги щодо організації роботи за комп'ютером; розробкою комп'ютерних програм та вправ займаються Г.С.Чекаль, П.Г.Асоянц, Т.І.Коваль. У дисертаційних дослідженнях багатьох педагогів розкриті актуальні проблеми навчання молодших школярів за допомогою комп'ютера: дидактичні умови використання комп'ютерних технологій у початковій школі (В.І.Варченко); організація навчально-пізнавальної діяльності школярів в умовах комп'ютерного навчання (Є.М.Рябчинська); умови ефективності мовних навчаючих комп'ютерних програм на початковому ступені шкільного навчання (О.Л.Цеомашко); формування лексичних навичок учнів початкових класів за допомогою комп'ютерної програми (Л.А.Цветкова); використання комп'ютерних мовних ігор під час роботи над рецептивною лексикою (М.Г.Євдокимова); використання комп'ютерних ігор у навчанні англійської орфографії на початковому ступені у школі з поглибленим вивченням іноземної мови (О.В.Кисельова).

Як бачимо, з вищевказаного питання організації диференційованого навчання та навчання за допомогою комп'ютера висвітлені достатньо широко, але все ж залишається актуальним створення такої моделі навчально-виховного процесу на уроці англійської мови у початковій школі, в якій би поєднувалося вирішення цих двох проблем. Тому метою нашої статті є визначення методичних вимог до створення комп'ютерної програми для диференційованого навчання аудіювання учнів початкової школи. Завданнями статті є визначення методичних проблем диференційованого навчання аудіювання та вимог до створення навчальної комп'ютерної програми.

Комп'ютер дозволяє синхронізувати фонограму з візуальним зображенням на екрані дисплея. Таким чином з'являється чудова можливість створити зорові опори для аудіювання іншомовного тексту. Зорові опори можуть бути у вигляді перед текстових завдань, що спрямовані на зняття труднощів під час слухання тексту. Опори пропонуються перед прослуховуванням та у разі необхідності можуть знаходитись на екрані під час слухання. Потім з'являються текстові

завдання, які необхідно виконати після прослуховування тексту. Таке використання зорових опор та після текстових завдань, на думку Г.В.Конишевої, надає позитивний ефект у навчанні іншомовного аудіювання. Розробкою комп'ютерних вправ на навчання аудіювання займаються методисти та програмісти [4, с. 37-39].

Однак, крім схвальних відгуків щодо доцільності використання КЗН, доволі часто у науково-методичній літературі зустрічаються нарікання. Більшість з них, багато у чому справедливих, пов'язані з невисоким технічним рівнем наявних персональних комп'ютерів у школах. Зокрема, персональні комп'ютери мають низьку швидкодійність, невеликий об'єм пам'яті, незадовільну якість зображення на екрані тощо.

І.В.Гребьонов переконаний, що уроки, з використанням КЗН, значно поступаються „безкомп'ютерному” уроку, під час якого кожен вчитель знає яку диференціацію необхідно здійснювати. Автор наголошує на перспективі диференціації методів навчання (пошукові, пояснювально-ілюстративні, репродуктивні), при цьому зазначаючи, що час, затрачений учнями на виконання завдання або вивчення навчального матеріалу однаковий, проте вони проходять траєкторію учіння в різній послідовності. Перевага такої диференціації перед диференціацією за рівнем складності завдань доведена, на думку педагога, вже давно, однак організувати й провести такий урок вчителю практично неможливо. У той же час він вважає, що можливо створити програму й розробити сценарій уроку, які будуть реалізовувати три різних варіанти вивчення одного й того ж матеріалу. Поділ учнів, запропонований І.В.Гребьоновим, або з урахуванням результатів вхідного контролю на етапі актуалізації опорних знань та умінь, або, у перспективі, з урахуванням індивідуальних психолого-педагогічних характеристик кожного з них, на нашу думку, має бути обов'язковим, проте необхідною умовою при цьому є перехід учня з однієї групи до іншої в залежності від результату навчання. У цьому випадку, наголошує автор, важливо обґрунтувати необхідність подальшого розгалуження, внутрішньої диференціації кожної з трьох груп [3, с. 48].

К.Джонс та С.Фортескью у роботі пропонують, на їхню думку, простіший варіант використання комп'ютера у навчанні аудіювання ніж створення програми, яка надає можливість прослуховувати автентичне англійське мовлення та записувати власне. Вони пропонують поєднання магнітофонів, точніше аудіозапису, що лунає з магнітофону та комп'ютера. Учні використовують аудіозаписи для прослуховування, а клавіатуру для виконання завдань. Пропонується контроль фонограми за допомогою комп'ютера безпосередньо учнем або самою програмою [6, с. 77]. На наш погляд, така побудова навчально-виховного процесу на уроці під час навчання аудіювання зокрема в початковій школі спричинить більше незручностей та плутанини, ніж створення однієї комп'ютерної програми.

Цінними з методичної точки зору є визначені О.М.Гавриленко форми реалізації навчання аудіювання в комп'ютерній технології: а) для учнів: вдосконалення навичок та вмінь аудіювання, а також їх корекцію за рахунок варіювання умов сприйняття (темп мовлення, кількість пред'явлень аудіо тексту, надання опор та орієнтирів), удосконалення навичок та умінь розуміння аудіотексту за умов опосередкованого сприйняття та мінімальної кількості пред'явлень за рахунок системно-градуїзованого підходу до організації візуальних опор, формування лексичних навичок аудіювання; б) для вчителя: використання спеціальних ефектів під час надання установки на прослуховування та під час слухання, використання аудіовізуальних опор під час слухання аудіотексту з метою подолання мовних труднощів і труднощів аудіювання, зумовлених умовами сприймання [2, с. 214].

Навчальною метою диференційованого навчання англомовного аудіювання ми визначаємо вдосконалення знань, вмінь та навичок учнів засобами диференціації, сприяння реалізації навчальних програм підвищенням рівня знань, умінь та навичок кожного учня і таким чином зменшення його абсолютного та відносного відставання (тобто навчання нижче своїх можливостей), поглиблення та розширення знань учнів, виходячи з їхніх інтересів та спеціальних здібностей. Досягти її можна лише за умови подолання

методичних проблем, що виникають в організації диференційованого навчання аудіювання за допомогою комп'ютера.

Аналіз методичної літератури та власний педагогічний досвід дозволяють нам виділити такі проблеми:

1) визначення рівнів засвоєння навчального матеріалу учнями. У чинній навчальній програмі з іноземної мови чітко вказано, що повинен вміти роботи учень на кінець четвертого класу. Проте виникає природне запитання: чи кожен учень може досягти необхідного рівень, що вимагається, і як визначити той обов'язковий мінімум.

2) критерії диференціації учнів. Організовуючи диференційоване навчання, вчитель замислюється над тим, за якими критеріями диференціювати учнів: за навченістю, здібностями, успішністю або іншими психолого-типологічними якостями школяра. В залежності від цього він підбирає навчальний матеріал, розробляє завдання.

3) типи диференційованих завдань. Як свідчить педагогічний досвід застосування диференційованого навчання дає змогу зробити висновки: вчителі початкових класів диференціюють завдання епізодично; завдання з підручника в основному виконуються колективно або опрацьовується за спрощеною схемою: сильнішим учням дають більше за обсягом і складністю завдання, а слабшим – менше і простіше; не у всіх підручниках початкової школи авторами передбачено різнорівневі завдання; недостатня кількість методичних рекомендацій щодо використання диференційованих завдань; водночас у творчому педагогічному досвіді спостерігається зростання уваги до диференціації.

Цікавою є типологія диференційованих завдань, представлених в роботі Е.Конвері та Д.Коул [5 ,с. 3-5]. Вони пропонують диференціювати завдання за такими ознаками: навчальний матеріал, допомога у виконанні завдання, результатами виконання завдання, здібності учнів, інтереси учнів, складність завдання. Ми проаналізувавши, інтерпретували їх до мети нашої статті:

визначили можливі типи диференційованих завдань на аудіювання, які можна здійснити за допомогою комп'ютера:

- диференціація за текстом: учням пропонується прослухати текст різної складності відповідно до їх можливостей. Одночасно прослухати тексти різної складності на уроці можливо лише за умови наявності КЗН;
- диференціація допомоги під час виконання завдань: на звичайному уроці це можуть бути допомога з боку вчителя (в той час, коли одна група працює самостійно вчитель має змогу допомогти виконати завдання іншим, які цього потребують) або картка-підказка, в якій вказано інструкції по виконанню, а також постери, схеми, таблиці, до яких учні можуть звернутися за допомогою, якщо в цьому виникає потреба. Але що роботи, коли одночасно допомоги вчителя потребують два або більше учнів. У нашому випадку краще впорається комп'ютер: наявність опор під час слухання тексту, кількість пред'явлень тексту, довідково-пояснювальна програма, тобто учень може звернутися за допомогою до комп'ютера у будь-який момент і безсумнівно отримає допомогу;
- диференціація за результатами: виконуючи однакові завдання, учні отримують різні оцінки (одні встигають виконати лише основні вправи, інші встигають виконати ще додаткові завдання творчого характеру);
- диференціація за здібностями: навчання організовується у групах згідно з навчальними можливостями учнів. Ця група завдань перекликається з першою, де завдання подаються за рівнем складності;
- диференціація за інтересами: учні вибирають завдання відповідно до їхніх інтересів, їм надається так званий „керований” вільний вибір. Якщо вчитель визначає той мінімум, який повинні виконати учні, їм дозволяється самим обирати шлях виконання завдань (досягнення мети/ очікуваного результату).
- диференціація за рівнем складності завдання: учні працюють з одним й тим же текстом, але виконують різні завдання в залежності від інтересів та рівня навченості.

Одним з можливих варіантів усунення вищевказаних проблем є створення комп'ютерної програми.

М. Вілотієвич у статті пропонує ідею створення трьох видів програм різної складності, які розподіляються між учнями в залежності від їхнього рівня [1, с. 44]. Ми, у свою чергу, цю ідею вважаємо недоцільною: краще створити одну програму, але з різною траєкторією учіння.

Для того, щоб створити комп'ютерну програму необхідно визначитися з вимогами до неї. На нашу думку, методичні вимоги до комп'ютерної програми для диференційованого навчання аудіювання учнів 4 класу можна визначити такі:

- відповідність шкільній програмі з англійської мови для спеціалізованих шкіл (за тематикою та змістом);
- обґрунтованість вибору теми (педагогічна доцільність використання КЗН у навчанні вказаного виду мовленнєвої діяльності, наявність методичних цілей, реалізація яких можлива за умови використання комп'ютера, таких як варіювання рівня складності завдань, умов пред'явлення тексту тощо);
- відкритість (можливість для вчителя внести зміни у зміст, кількість та час виконання завдань, оціночну шкалу);
- відсутність помилок у лінгвістичному змісті комп'ютерної програми;
- надання комп'ютерною програмою допомоги у вигляді інструкцій, довідок, опор, пояснень тощо;
- варіювання умов пред'явлення (темп, тембр, кількість пред'явлень тощо);
- присутність ігрових елементів;
- обов'язкова діагностика й оцінка навчальних досягнень учнів;
- передбачення всіх етапів навчання аудіювання (етап навчання на рівні фрази, на понадфразовому рівні, цілого тексту);
- автоматизований поділ учнів на групи відповідно до оціночних критеріїв аудитивних вмінь і навичок;
- наявність умови обов'язкового переходу учнів з однієї групи до іншої в залежності від результатів навчання;

- наявність у програмі інформації для вчителя, що розкриває труднощі, з якими зустрічаються учні під час навчання аудіювання. Бажано, щоб статистичні дані про результати роботи виводилися на принтер, при чому ця умова важлива й для учнів.
- можливість використання програми як на уроці англійської мови, так і у позаурочний час;
- використання в комп'ютерній програмі англійської мови як робочої мови програми.

Таким чином, ми проаналізували існуючі проблеми і визначили основні методичні вимоги диференційованого навчання аудіювання англійського мовлення учнів початкової школи з використання комп'ютера, дотримання яких дозволить ефективно організувати навчально-виховний процес. Вони, у свою чергу, визначають напрямок подальшого дослідження, що полягає у створенні комп'ютерної програми для диференційованого навчання аудіювання учнів початкової школи.

Список літератури

1. Вилотиевич М. От традиционной к информационной дидактике // Вестник Московского университета. Серия 20. Педагогическое образование. – 2003. – № 1 (январь-июнь). – С. 20-59.
2. Гавриленко О.М. Методичні аспекти навчання аудіювання в комп'ютерній лінгводидактиці // Вісник КНЛУ. Серія 12: Педагогіка та психологія. – 2001. – Вип.4. – С. 205-219.
3. Гребенов И.В. Методические проблемы компьютеризации обучения в школе// Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 46-49.
4. Коньшева А.В. Современные методы обучения английскому языку/ А.В.Коньшева. – Изд. 2-е, стереотип. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 176 с.
5. Convery A., Coyle D. Differentiation – taking the initiative/ Pathfinder. – A CILT series for language teachers. – 1993. – № 18. – 44 p.
6. Jones C., Fortescue S. Using computers in the language classroom. – Longman: London and New York, 1991. – 152 p.